

Koncepcia starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky

I. Jazyková politika z hľadiska štátneho jazyka

1. Zásady a ciele jazykovej politiky v Slovenskej republike

Jazyková politika je činnosť riadiacej sféry v istej spoločnosti orientovaná na spolurozhodovanie v otázkach fungovania, rozvoja a vzájomného pôsobenia jazykov. Predmetom jazykovej politiky nie je sám jazyk, ale vzťah spoločnosti a jazyka (jazykov). Vykonávateľom oficiálnej jazykovej politiky sú **štátne orgány**. Zásady a ciele jazykovej politiky zasahujú do všetkých oblastí spoločenského života a od jazykovej stratégie závisí aj hladké fungovanie verejnej i štátnej správy. Jazykovou politikou môže štát významne ovplyvniť jazykovú situáciu najmä prostredníctvom systému vzdelávania a masovokomunikačných prostriedkov.

Vznikom Slovenskej republiky roku 1993 sa otvorila nová etapa nášho celospoločenského vývoja. Správna a nepretržitá jazyková politika má pri definovaní základných **národných a štátnych záujmov** závažné miesto, preto musí vláda Slovenskej republiky stanoviť jej **východiská a smerovanie** ďalšieho rozvoja.

Problematiku používania štátneho jazyka a iných jazykov na území Slovenskej republiky upravuje Ústava Slovenskej republiky. Jazyková politika z hľadiska postavenia väčšinového slovenského jazyka sa definovala v zákone Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o štátnom jazyku“). Podľa tohto zákona má štátny jazyk prednosť pred ostatnými jazykmi používanými na území Slovenskej republiky (§ 1 ods. 2). Ochranu štátneho jazyka garantuje § 2, podľa ktorého štát utvára v školskom, vedeckom a informačnom systéme také podmienky, aby si každý občan mohol **osvojiť a používať štátny jazyk slovom aj písmom** (§ 2 ods. 1 písm. a/), a stará sa o **vedecký výskum** štátneho jazyka, jeho historického vývinu, o výskum miestnych a sociálnych nárečí, o **kodifikáciu štátneho jazyka a zvyšovanie jazykovej kultúry** (§ 2 ods. 1 písm. b/).

Isté **usmerňovanie a riadenie** používania štátneho jazyka je zo spoločenského hľadiska nevyhnutné. Potvrdzujú to napríklad aj výsledky telefonického prieskumu verejnej mienky, ktoré v septembri 2000 uskutočnilo Mediálne informačné centrum. Na otázku, či si myslia, že by sa štát mal starať o ochranu a rozvoj slovenského jazyka, kladne odpovedalo až 93 percent respondentov.

Jazyk je predovšetkým **komunikačný nástroj** – jazyková komunikácia je neodmysliteľnou zložkou ľudskej činnosti; bez možnosti vzájomne sa informovať a odovzdávať si myšlienky by sa spoločnosť rozpadla na izolovaných jednotlivcov. Kultúra tejto komunikácie je logickým dôsledkom starostlivosti nielen o jazyk, ale o **kultúru vôbec**. Zvyšovaním jazykovej kultúry sa zvyšuje úroveň **všeobecnej kultúry a vzdelanosti**. Primeraný stupeň ovládania štátneho jazyka odstraňuje jazykové bariéry medzi občanmi štátu. Jazyková politika vlády Slovenskej republiky musí brať do úvahy výrazné **integračné** tendencie v živote spoločnosti, ako aj požiadavky informačnej spoločnosti tretieho tisícročia.

Veľmi dôležitá je aj **jazyková výchova** – je to úsilie rozvíjať a upevňovať jazykové vedomie používateľov štátneho jazyka vo verejnom styku. Cieľom jazykovej výchovy je dosiahnuť dobrú kultúrnu úroveň celej jazykovej praxe.

Tieto náročné ciele jazykovej politiky však nemožno realizovať bez dostatočnej záruky podpory – aj finančnej – vlády Slovenskej republiky, ale predovšetkým bez podpory celej spoločnosti.

2. Štátny jazyk

Pretože jazyk národa je jedným z jeho podstatných **identifikačných** znakov, je logické, že jazyk štátnotvorného národa sa v suverénnom štáte používa ako **štátny jazyk**. Štátny jazyk je teda

jazyk, ktorý sa používa na istom štátnom území ako záväzný vo vymedzených komunikačných sférach.

Štátnym jazykom na území Slovenskej republiky je podľa čl. 6 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky **slovenský jazyk**. Národná rada Slovenskej republiky roku 1995 prijala zákon o štátnom jazyku ako **východiskový bod svojej jazykovej politiky**, ktorým upravuje postavenie a rozsah používania štátneho jazyka, ako aj starostlivosť oň. Prostredníctvom jedného štátneho jazyka sa štát usiluje udržiavať a prehľbovať politickú a sociálnu integrovanosť všetkých svojich občanov. V nijakom prípade legislatíva **nezasahuje** proti prirodzenému rozvoju jazyka, nezasahuje do štruktúry jazyka a neobmedzuje práva jednotlivca.

Štátny jazyk neznamena automaticky spisovný jazyk. V zákone o štátnom jazyku sa podrobne vymenúva, kde sa na účely tohto zákona štátnym jazykom rozumie „slovenský jazyk v jeho kodifikovanej podobe“, teda kde sa vo verejnej a spoločensky závažnej komunikácii vyžaduje používať **kodifikovanú podobu štátneho jazyka** (spisovnú slovenčinu opísanú v kodifikačných príručkách). Kodifikovaná podoba uvedená v základných kodifikačných príručkách je **všeobecne platná a spoločensky záväzná** pre všetkých používateľov slovenského jazyka vo verejnom oficiálnom styku. Používatelia majú k dispozícii dostatočné množstvo kodifikačných príručiek i základných odborných a vedeckých prác o slovenskom jazyku.

Štátny jazyk je zároveň aj prostriedkom vnútornej stability štátu v zmysle spoločenskom, kultúrnom a aj politickom. Je v záujme štátu rešpektovať **národnoreprezentatívnu a štátnointegratívnu** funkciu slovenského jazyka ako štátneho jazyka a upevňovať pozíciu **spisovného slovenského jazyka** ako prostriedku verejného styku a zároveň prehľbovať pozitívny vzťah občanov slovenskej národnosti aj príslušníkov národnostných menšín k slovenskému jazyku ako **základnému dorozumievaciemu prostriedku**, ktorý spája, zjednocuje a zrovnoprávňuje všetkých občanov na celom území Slovenska. Starostlivosť o štátny jazyk sa neuskutočňuje na úkor porušovania jazykových a kultúrnych práv národnostných menšín a etnických skupín.

Garancia starostlivosti o štátny jazyk vychádza z *Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky z roku 1998*, podľa ktorého sa vláda zaviazala, že **zabezpečí ochranu a rozvoj** štátneho jazyka. Programové vyhlásenie v tomto smere rozpracovalo a napĺňa ministerstvo kultúry.

3. Inštitucionálne zabezpečenie starostlivosti o štátny jazyk

Podľa zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (kompetenčný zákon) **štátnu správu** na úseku ochrany, rozvoja a starostlivosti o štátny jazyk vykonáva **ministerstvo kultúry**, ktoré riadi výkon štátnej správy v oblasti štátneho jazyka, určuje hlavné ciele a smery tejto činnosti, podieľa sa na plnení týchto cieľov a zabezpečuje kontrolu dodržiavania zákona o štátnom jazyku. V rámci organizačnej štruktúry ministerstva kultúry pôsobí **odbor jazykovej kultúry** v sekcii kultúrneho dedičstva.

V zastúpení štátu nesie ministerstvo kultúry najvyššiu zodpovednosť za **vypracovanie a realizáciu dlhodobej** štátnej jazykovej politiky, uvedomujúc si, že slovenský jazyk je najvzácnejšou duchovnou hodnotou kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky a najdôležitejším znakom osobitosti slovenského národa a od roku 1993 aj slovenského štátu. Preto ministerstvo kultúry vypracovalo návrh na komplexnú starostlivosť o štátny (slovenský) jazyk Slovenskej republiky a prvý raz je takýto zásadný koncepčný dokument predmetom rokovania vlády Slovenskej republiky.

Štát si musí zachovať vplyv na jazykovú politiku vrátane jazykovej výchovy. Musí **zaručovať** ochranu a rozvoj štátneho jazyka (pochopiteľne, aj jazykov národnostných menšín). Musí utvárať priaznivé podmienky na komplexný vedecký výskum aj opis slovenského jazyka, na rozširovanie a popularizáciu vedeckých poznatkov o slovenčine, na kvalitné vyučovanie slovenčiny vo všetkých druhoch a typoch škôl, na získavanie a stabilizovanie mladých

výskumných aj pedagogických pracovníkov, na vydávanie potrebných jazykových príručiek, terminologických či prekladových slovníkov, učebníc slovenského jazyka a literatúry atď.

Historicky sa o výskum a rozvoj slovenského jazyka starala **Matica slovenská**. V súčasnosti najdôležitejšie vedeckovýskumné úlohy a problémy súvisiace so slovenským jazykom rieši **Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied** (ďalej len „jazykovedný ústav“) a iné slovakistické pracoviská, predovšetkým katedry slovenského jazyka vysokých škôl. Jazykovedný ústav je však odborná reprezentatívna inštitúcia, ktorá garantuje vypracúvanie a vydávanie **kodifikačných príručiek** slovenského jazyka. Medzi ministerstvom kultúry a Slovenskou akadémiou vied je podpísaná dohoda o spolupráci aj v oblasti štátneho jazyka, ktorá sa prejavuje v konkrétnej podobe a každý rok sa vyhodnocuje jej plnenie.

Roku 1996 minister kultúry vymenoval ako svoj poradný orgán pre oblasť štátneho jazyka **Ústrednú jazykovú radu**, zloženú zo zástupcov slovakistických pracovísk. Náplňou jej činnosti okrem iného je posudzovať návrhy na zásadné zmeny kodifikácie a poskytovať odborné stanoviskách v sporných otázkach štátneho jazyka. Od roku 1999 pracuje v novom zložení a jej predsedom je zástupca riaditeľa jazykovedného ústavu.

4. Vzťah majoritného jazyka a menšinových jazykov v legislatíve Slovenskej republiky

Jazyková politika úzko súvisí aj s národnostnou a kultúrnou politikou. Štát má právo i povinnosť upravovať jazykové pomery na svojom území, teda garantovať postavenie štátneho jazyka, aby si zabezpečil efektívny výkon štátnej správy a jednotný informačný tok, ale aj priznať **práva** osobám používajúcim **menšinový jazyk**. Na území Slovenskej republiky žije približne 86 % občanov slovenskej národnosti a 14 % príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín. Občanom patriacim k jedenástim národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručuje práva na ich všestranný rozvoj najmä čl. 34 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj ďalšie legislatívne normy.

Rozsah používania jazykov národnostných menšín v úradnom styku v Slovenskej republike upravuje zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 184/1999 Z. z. **o používaní jazykov národnostných menšín**, ktorý umožňuje v obciach, kde žije **najmenej 20 %** občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám, používať ich materinský jazyk v úradnom styku.

Záujem štátu o riešenie používania menšinových jazykov dokazuje aj to, že Slovenská republika splnila záväzky vyplývajúce zo žiadosti o členstvo v Rade Európy a prijala zákon č. 300/1993 **o mene a priezvisku**, zákon č. 154/94 **o matrikách** a zákon č. 191/1994 **o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín**.

V súčasnosti vláda Slovenskej republiky posudzuje návrh na pristúpenie k vybraným článkom **Európskej charty menšinových alebo regionálnych jazykov**. Preambula charty však takisto upozorňuje, že ochrana a podpora menšinových jazykov **nesmie byť na úkor štátneho jazyka** a potreby učiť sa ho.

Všetky tieto kroky by mali podporovať ducha tolerancie a znášanlivosti majoritnej a menšínovej spoločnosti v otázke používania jazykov na území Slovenskej republiky.

5. Jazyková politika vo vybraných členských a asociovaných krajinách Európskej únie

Existujú **značné rozdiely** v praxi jazykovej politiky európskych štátov a v ich vnútroštátnych predpisoch vo vzťahu k štátnemu jazyku, prípadne k ostatným jazykom používaným v tom-ktorom štáte. Berú sa do úvahy kultúrne, historické, politické, sociálne, zemepisné či ekonomické činitele.

Jednoduchá situácia je v jednojazyčných, jazykovo homogénnych krajinách (**Portugalsko**). V rámci Európy sa najčastejšie stretávame s jednoznačnou prevahou jedného oficiálneho, štátneho či úradného jazyka. Hoci aj tu situáciu sťažuje, že aj po vzniku celonárodných spisovných jazykov existujú v nich viaceré nárečia (napr. Nemecko, Taliansko). Dvojazyčnou

krajinou je **Fínsko**, kde sa rovnocenne používa fínčina a švédčina. V **Belgicku** je úradným jazykom holandčina, francúzština a nemčina (jazykovú hranicu medzi Flámami a Valónmi určuje zákon).

Štandardizovaný jazyk lepšie plní svoje funkcie v rámci celého spoločenstva, a tak sa venuje starostlivosť ochrane a rozvoju oficiálneho jazyka. Stav jazyka sa však inštitucionálne reguluje nielen právnymi, ale aj inými opatreniami (napr. aj v Nemecku, vo Francúzsku či Veľkej Británii vychádzajú slovníky a príručky o správnom používaní jazyka). Regulácia vývinu jazyka má v niektorých krajinách dlhú tradíciu (Španielsko, Francúzsko), inde krátku (úsilie o oživenie írčiny, keď Íri síce stratili jazyk, ale zachovali si etnické povedomie). **Jazykové plánovanie** hrá mimoriadne dôležitú úlohu v Nórsku, Belgicku, Fínsku. Vo viacerých krajinách je zasa veľmi silná súvislosť medzi **ovládaním spisovného jazyka a spoločenským rozvrstvením** (Veľká Británia).

V **Škandinávii** majú dosť dlhú tradíciu inštitúcie, ktoré sa venujú starostlivosti o jazyk. Vo **Švédsku**, v **Nórsku** a **Dánsku** je starostlivosť o jazyk zverená špeciálnym vládnym inštitúciám, **jazykovým radám**, ktoré pracujú spravidla pri ministerstve kultúry. Ich hlavnou úlohou je poskytovať rady a ponaučenia o jazyku, vypracúvať oficiálny pravopisný slovník a podporovať rozvoj výskumu jazyka. **Turecká jazyková spoločnosť** bojuje predovšetkým proti invázii cudzích slov, ktoré sa zmocnili mediálneho vysielania v tureckom rozhlase a televízii.

Podľa čl. 3 **španielskej** ústavy je kastíľčina (španielčina) oficiálnym jazykom štátu. Všetci Španieli majú povinnosť ovládať ho a právo používať ho. V autonómnych oblastiach sa používa príslušný menšinový jazyk, ale v školách sa povinne vyučuje v kastíľčine.

V **Rakúskej spolkovej republike** je nemecký jazyk bez ujmy na právach, ktoré sa spolkovým právom vymedzujú jazykovým menšinám, uzákonený ako štátny jazyk v čl. 8 spolkového ústavného zákona (nemčina plní nadnárodnú funkciu).

Spoločenský aj politický rozmer jazyka sa vo vyspelých krajinách posilňuje primeranými **osobitnými zákonmi**. Starostlivosťou o jazyk je známe predovšetkým **Francúzsko** (Toubonov jazykový zákon z roku 1994, ktorý má zakotvené aj sankcie). Podľa francúzskej ústavy sú všetci občania Francúzmi a francúzština je oficiálnym jazykom štátu (šíri sa aj na úkor bretónčiny, provensalčiny a baskičtiny). Poslaním **Najvyššej rady francúzskeho jazyka** je skúmať otázky týkajúce sa používania, obohacovania a šírenia francúzskeho jazyka.

Zákon o štátnom jazyku majú v **Slovinsku** (jazyková zmiešanosť na miestnej úrovni je prípustná pre Talianov a Maďarov) a **Juhoslovanskej zväzovej republike**. Roku 1998 bol novelizovaný zákon o jazykoch národov **Ruskej federácie** tak, že ruský jazyk je štátnym jazykom a subjekty Ruskej federácie si môžu určiť druhý úradný jazyk. **Ukrajina** roku 1992 zaviedla pojem národnostná menšina a s ním zákon o používaní jazykov národnostných menšín. Návrh zákona o rozvoji a používaní jazykov na Ukrajine predložili v tomto roku do Národnej rady Ukrajiny.

Litovský parlament schválil zákon o štátnom jazyku 31. januára 1995. Od 1. apríla 1995 platí jazykový zákon v **Estónsku** Od 1. septembra 2000 platí v Lotyšsku **zákon o používaní lotyšského jazyka** s podrobnými vykonávacími predpismi.

Z posledného obdobia možno ešte uviesť **zákon o poľskom jazyku** zo 7. októbra 1999, podľa ktorého sú všetky orgány štátnej moci, inštitúcie, organizácie a občania zúčastňujúci sa na verejnom živote povinní chrániť poľský jazyk. V poľskom jazykovom zákone sa nachádza aj ustanovenie o sankciách za nedodržiavanie zákona.

Zákon na ochranu jazyka nemajú v **Maďarsku** ani v **Českej republike**, kde sa však o ňom už dlhšie diskutuje.

Špecifická je situácia v používaní menšinových jazykov v **úradnom styku**. Vo všeobecnosti oficiálne ignorujú existenciu národnostných menšín vo Francúzsku, Turecku, Bulharsku a Grécku. Ako zaujímavosť možno uviesť aspoň niektoré právne úpravy v tejto otázke. Roku 1995 v **Holandsku** do všeobecného zákona o správnom práve doplnili pravidlá týkajúce sa používania

holandského a frízskeho jazyka v styku v štátnej správe. Garantovala sa pozícia holandského jazyka, ale priznala sa aj väčšia váha frízskemu jazyku v provincii Friesland. Veľmi zdržanlivá úprava používania menšinového jazyka v úradnom styku je v **Nemecku**, kde istá výnimka platí po zjednotení iba pre **Lužických Srbov**. Osobitné pravidlá s väčším počtom úradných jazykov platia v **Belgicku, Fínsku a Švajčiarsku** (príklad Belgicka a Švajčiarska je netypický, lebo to sú viacnárrodné štáty, nie štáty s menšinami).

Pri jazykovej zmiešanosti platí najnižšie percentuálne ohraničenie podielu menšiny na miestnej úrovni: vo Fínsku 8 %, v Rakúsku 25 %, v Taliansku 15 %, v Chorvátsku 50 %, na **Slovensku 20 %**. Takmer vo všetkých štátoch bývalého východného bloku, ktoré požiadali o prijatie do Rady Európy, bol štandard pridelenie tlmočníka pred úradmi a súdmi pre občana neovládajúceho úradný jazyk.

Z tohto stručného porovnania vyplýva, že Slovenská republika sa starostlivosťou o rozsah používania a o ochranu štátneho jazyka i menšinových jazykov zaraďuje medzi ostatné kultúrne európske štáty.

II. Realizácia štátnej jazykovej politiky

A. Organizačné a finančné zabezpečenie koncepcie

Koncepcné, organizačné a finančné zabezpečenie načrtnutej štátnej jazykovej politiky predpokladá rozvrhnúť zámery koncepcie do **niekoľkých etáp**. Jednotlivé rezorty musia na svoje podmienky rozpracovať konkrétne úlohy vrátane ich premietnutia do pripravovaných legislatívnych noriem, prípadne noviel, a prijať záväzné opatrenia na ich plnenie. Iba tak sa koncepcia môže úspešne realizovať a nepretržite **aktualizovať v súlade s potrebami a záujmami Slovenskej republiky**.

Pri konkretizovaní, napĺňaní a realizácii celospoločenských zámerov v oblasti starostlivosti o štátny jazyk bude nevyhnutná **úzka spolupráca všetkých rezortov**. S týmto cieľom sa pri ministerstve kultúry zriadi **medzirezortná expertná komisia**, do ktorej ústredné orgány štátnej správy a dotknuté inštitúcie vymenujú svojich zástupcov. Postavenie a poslanie medzirezortnej expertnej komisie upraví štatút a rokovací poriadok, ktorý vypracuje ministerstvo kultúry. Plnenie prijatých opatrení s časovým harmonogramom a členením zodpovedných subjektov bude kontrolovať ministerstvo kultúry. Minister kultúry v spolupráci s predsedom Slovenskej akadémie vied raz ročne predloží na rokovanie vlády **informáciu o realizácii koncepcie**, ktorá bude vychádzať z výsledkov činnosti komisie.

Otázka **finančnej náročnosti** v oblasti starostlivosti o štátny jazyk zostáva v tomto materiáli otvorená. Vypracovanie finančnej analýzy na realizáciu predmetnej koncepcie zo strany príslušných ústredných orgánov štátnej správy na ďalšie roky možno očakávať až po spresnení úloh a termínov, ktoré reálne stanovujú členovia medzirezortnej expertnej komisie. Pôjde o dlhodobé, finančne náročné projekty (napr. vydávania slovníkov, učebníc) alebo o krátkodobé kroky, ktoré nebudú klásť zvýšené finančné nároky na štátny rozpočet a uhradia sa z rozpočtu rezortu (napr. nákup jazykových príručiek, jazykové školenie zamestnancov raz ročne).

Prioritou na najbližších päť-šesť rokov je projekt vybudovania **Národného korpusu slovenského jazyka** a projekt **elektronizácie jazykovedného výskumu**, na ktoré si Slovenská akadémia vied uplatní pri tvorbe návrhu svojho rozpočtu finančné požiadavky na roky 2002 – 2006.

B. Zákon o štátnom jazyku

Za najdôležitejší krok v súčasnosti pokladá ministerstvo kultúry urýchlene **vykonať právnu analýzu** zákona o štátnom jazyku, ktorý prijala Národná rada Slovenskej republiky 15. novembra

1995. Prešiel teda už dostatočne dlhý čas, aby sa zodpovedne zhodnotilo jeho doterajšie uplatňovanie z hľadiska jeho efektívnosti a dosahu na spoločenskú prax, skrátka, jeho klady či zápory pre občanov Slovenskej republiky.

Bolo by treba napríklad odstrániť viaceré terminologické nepresnosti či nejasnosti, doplniť niektoré **spĺnomocňovacie ustanovenia** (napr. pre ministerstvo kultúry na vyhlásenie kodifikovanej podoby štátneho jazyka), lebo najväčším nedostatkom zákona sú chýbajúce vykonávacie predpisy. Bolo by žiaduce aj podrobnejšie špecifikovať podmienky **dohľadu a výkonu kontroly**, posilniť kompetencie dozorných orgánov, definovať oprávnenia a povinnosti pracovníkov vykonávajúcich dohľad, ako aj oprávnenia a povinnosti kontrolovaného subjektu.

Takisto by bolo treba rozšíriť dohľad nad dodržiavaním zákona na všetky stupne štátnej správy. Citlivou je otázka sankcionovania právnických osôb a fyzických osôb oprávnených podnikat' za neodstránenie protiprávneho stavu pri dodržiavaní povinností vyplývajúcich zo zákona o štátnom jazyku.

Ministerstvo kultúry navrhuje, aby sa utvorila pracovná legislatívna skupina na ministerstve kultúry, ktorá posúdi všetky problematické okruhy zo všetkých strán a vykoná právnu analýzu zákona o štátnom jazyku, prípadne rozšíri svoju činnosť vôbec na otázky používania jazykov v Slovenskej republike. Na základe výsledkov tejto právnej analýzy sa v prípade potreby vypracuje **návrh novely** zákona o štátnom jazyku, resp. aj zákona o používaní jazykov národnostných menšín.

Pri tomto návrhu vychádzame z poznatkov, že niektorí právni experti za najlepšie riešenie v jazykovej oblasti pokladajú, aby sa vypracoval komplexný zákon, ktorý by v samostatných častiach upravoval nielen podmienky ochrany štátneho jazyka, ale aj podmienky používania jazykov národnostných menšín.

C. Terminológia a terminologické komisie

Vznikom samostatnej Slovenskej republiky sa utvorili nové podmienky na prácu v oblasti jazykovej kultúry, a teda aj v oblasti pomenúvania. Významnou oporou sú tu dobre vybudované **teoretické základy terminológie** a vysoký stupeň vypracovanosti a štýlovej diferencovanosti spisovnej slovenčiny. Starostlivosť o terminológiu bola v teórii i praxi na Slovensku na vysokej úrovni.

V okruhu terminológie treba splniť viaceré naliehavé úlohy. Prvoradou požiadavkou je v záujme celej vedeckej a odbornej verejnosti **vybudovať banku termínov** a sprístupniť ju v elektronickej podobe. Je to finančne i personálne náročná úloha, vyžadujúca si medzirezortnú spoluprácu. Najlepšie odborné predpoklady na budovanie banky dát má jazykovedný ústav. Databáza z oblasti technickej normalizácie sa tvorí aj v Slovenskom ústave technickej normalizácie.

Ďalej treba oživiť činnosť **terminologických komisií** (uznesenie vlády SR č. 399 z 3. júna 1997) pri tých ministerstvách a ostatných ústredných orgánoch štátnej správy, kde ich aktivita nedosahuje primeranú úroveň, a podnietiť zakladanie nových terminologických komisií (môžu vznikáť aj na ústredných orgánoch spoločenských organizácií, pri vysokých školách a pod.). V každej terminologickej komisii musí pracovať **jazykovedec** vymenovaný jazykovedným ústavom. Terminologické komisie by mali sledovať, zjednocovať a ustaľovať odbornú terminológiu, mali by sa orientovať na prípravu reedícií terminologických slovníkov, na vypracovanie nových slovníkov z odborov, ktoré zatiaľ terminologické slovníky nemajú, a na riešenie aktuálnych pomenovacích úloh. Niektoré terminologické komisie pracujú veľmi aktívne, napr. výsledkom činnosti terminologickej komisie pri ministerstve vnútra sú viaceré čiastkové súpisy odborných termínov. V mnohých oblastiach sa intenzívne pociťuje nedostatok terminologických slovníkov, chýba napr. výkladový slovník geografických názvov Slovenska.

Hoci slovenčina nekladie zákonné ani iné prekážky preberaniu internacionalizmov, v nových spoločensko-politických podmienkach po roku 1989 je veľmi aktuálna úloha vyrovnávať sa s dôsledkami anglicko-slovenských jazykových kontaktov. Nechceme tým popierať prvoradé miesto angličtiny v medzinárodnej komunikácii. Nemôžeme sa však ani uspokojiť s módnym mechanickým preberaním anglických termínov, ak máme vhodné slovenské termíny. Mnohé krajiny (napr. Francúzsko, Nórsko, Poľsko, Turecko) sa veľmi ostro stavajú proti nadmernému prílevu anglicizmov a amerikanizmov. Národné spoločenstvá si uvedomujú povinnosť chrániť si jazyk, starať sa o jeho rozvoj a využívať **vlastné jazykové zdroje** pre jeho vývin, s čím súvisí aj budovanie **terminológie**. Predstavitelia jednotlivých vedných odborov by mali oceňovať význam presnej terminológie pre rozvoj vlastného odboru a pre bezporuchovú odbornú i bežnú jazykovú komunikáciu. Neznamená to, že sa nemá brať do úvahy medzinárodný rozmer slovenskej terminológie jednotlivých odborov a jej ďalšieho budovania (moderné informačné technológie, elektronizácia atď.).

Aj integrácia Slovenska do Európskej únie, najmä aproximácia nášho práva k právu Európskej únie si bude vyžadovať zvyšujúcu sa úroveň terminológie a terminologických viacjazyčných slovníkov.

D. Priority starostlivosti o štátny jazyk v aplikačnej rovine

Treba sa sústrediť predovšetkým na zásadné veci a určiť krátkodobé či dlhodobé priority v oblasti ochrany a starostlivosti o štátny jazyk. Ministerstvo kultúry využilo svoje doterajšie skúsenosti a aktuálne poznatky a zhrnulo ich do **najdôležitejších opatrení** na zabezpečenie vedecko-výskumných úloh, postavenia a funkcie štátneho jazyka a na zvýšenie jazykovej kultúry v štátnych orgánoch, štátnych organizáciách, orgánoch verejnoprávnych ustanovizní i v kultúrno-politickom živote. Pochopiteľne, po zriadení medzirezortnej expertnej komisie sa v oblasti príslušnej rezortnej pôsobnosti podrobnejšie rozpracujú v teoretickej i praktickej rovine tak, aby sa dosiahlo riešenie v súlade s vytýčenými cieľmi.

1. Školstvo a vzdelávanie

Za základ jazykovej výchovy treba popri nenahraditeľnom výchovnom pôsobení rodiny pokladať oblasť **školstva**. Celý školský systém od materských škôl po vysoké školy má cieľavedome formovať jazykové vedomie a podporovať kladný vzťah Slovákov k ich národnému jazyku a vzťah príslušníkov národnostných menšín k jazyku krajiny, v ktorej žijú a v ktorej sa môžu plnohodnotne uplatniť. Aj v programovom vyhlásení vláda potvrdila, že má záujem na zlepšení vyučovania slovenčiny a bude podporovať progresívne metódy jej vyučovania v školách s vyučovacím jazykom maďarským.

V tomto smere bude treba z hľadiska jazykovej výchovy a jazykovej kultúry urobiť viacero závažných krokov, najmä

- skvalitniť výchovno-vzdelávací proces pri výučbe slovenčiny vo všetkých druhoch a typoch škôl,
- kontinuálne rozvíjať koncepciu vyučovania slovenčiny v základných a stredných školách a vypracúvať učebnice slovenského jazyka a literatúry tak, aby sa vytvoril ucelený stupeň postupného rozvíjania teoretických a praktických poznatkov o slovenčine,
- zvýšenú pozornosť venovať vyučovaniu slovenčiny v školách s iným ako slovenským vyučovacím jazykom,
- osobitne pozorne pristupovať k príprave budúcich učiteľov slovenčiny v školách s iným ako slovenským vyučovacím jazykom,
- zabezpečiť ovládanie slovenčiny v rómskej populácii, čo možno dosiahnuť napr. aj zaradovaním rómskych detí do nultých ročníkov so slovenským vyučovacím jazykom,

ak nie je možnosť s rómskym vyučovacím jazykom, lebo tak možno doceliť integráciu Rómov do väčšinovej spoločnosti,

- pripraviť, schváliť a uviesť do praxe koncepciu výučby slovenského jazyka na pedagogických, filozofických, filologických fakultách a fakultách humanitných (resp. humanitných a prírodných) vied s dôrazom na nefilologické odbory štúdia; cieľom dvojsemestrového kurzu slovenského jazyka by malo byť, aby absolventi týchto fakúlt primerane ovládali spisovnú normu a jej kodifikáciu,
- rozšíriť výučbu slovenčiny vrátane rétoriky na vysokoškolských fakultách pripravujúcich profesie s veľkým vplyvom na jazykové vedomie (Vysoká škola múzických umení, katedry žurnalistiky a masmediálnej komunikácie, právnické, lekárske a bohoslovecké fakulty, vojenské a policajné akadémie atď.),
- zaviesť kurz jazykovej kultúry a odbornej terminológie na všetkých nefilologických fakultách vysokých škôl (aj prírodovedeckého, biologicko-lekárskeho a technického zamerania),
- rozšíriť možnosti interdisciplinárneho medzifakultného štúdia o kombinované štúdium: filologické štúdium a právo, filologické štúdium a ekonómia s cieľom pripraviť kvalifikovaných odborníkov na odborný preklad a terminologickú prácu,
- zabezpečiť dostatočnú pomoc pri výučbe slovenčiny v zahraničí, osobitne lektorátom slovenského jazyka vo forme základnej jazykovednej literatúry, učebníc, metodických pomôcok, lektorov, prednášateľov a pod., takisto aj zahraničným slovakistom najmä na univerzitách,
- podporovať aktivity zamerané na využívanie voľného času detí a mládeže, viesť ich k jazykovej kultúre, kultúrnosti (literárne súťaže, recitačné prehliadky, dramatické krúžky, školské časopisy).

2. Veda a výskum

Predsedníctvo Slovenskej akadémie vied v uznesení z 31. októbra 2000 považuje starostlivosť o štátny jazyk **za prioritu vedeckej a odbornej** činnosti Slovenskej akadémie vied a deklaruje záujem o spoluprácu s ministerstvom kultúry v starostlivosti o štátny jazyk na rozličných úrovniach. Slovenská akadémia vied bude venovať pozornosť kodifikačnej činnosti v oblasti slovenského jazyka a rozvoju terminológie – najmä v oblasti práva, jeho aproximácie k právu Európskej únie a v ďalších oblastiach verejného života.

Prvoradou úlohou v oblasti jazykovedy a jazykového výskumu je v najbližších rokoch vybudovať **Národný korpus slovenského jazyka**. Cieľom korpusu je:

- zachytiť jazyk v celej jeho šírke na základe lingvisticky zdôvodnených kritérií,
- vytvoriť objektívny a autentický zdroj jazykovej informácie, ktorý by bol materiálom východiskom pre všestranný jazykovedný výskum a tvorbu základných akademických diel – viacväzkového slovníka súčasnej slovenčiny, ortoepického slovníka, retrográdneho slovníka, akademickej gramatiky a lexikológie slovenského jazyka – a aj východiskom na aktualizáciu jestvujúcich praktických jazykových príručiek.

Textový korpus je rozsiahly súbor textov v elektronickej podobe rôznych druhov a žánrov z rozličných tematických oblastí a médií vybraných podľa vopred stanovených kritérií s cieľom získať reprezentatívnu vzorku určitého národného jazyka. Vybudovanie textového korpusu predstavuje nevyhnutný krok, ktorý musí urobiť každý jazyk, ak má mať šancu na prežitie v **informačnej spoločnosti**.

Dôkazom toho, že si jazykovedci a informatici uvedomujú túto skutočnosť, je existencia veľkých projektov budovania automatizovaných lexikálnych zdrojov pre jazyky krajín Európskej únie a aj krajín strednej a východnej Európy, ako aj snahy o koordináciu a integráciu výskumného úsilia v rámci medzinárodných projektov. V krajinách, kde sa darí budovať korpus, sa tým zaoberá špecializovaná inštitúcia s primeraným pracovným kolektívom, v prevažnej väčšine na akademickej pôde. Na **Českom národnom korpuse** pracuje Ústav Českého národného korpusu

na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (korpus nedávno prekročil hranicu 100 miliónov slov a stále sa buduje za veľmi silnej finančnej podpory grantov, sponzorov).

V jazykovednom ústave sa korpus buduje od roku 1992 pomocou grantových prostriedkov pridelených agentúrou VEGA. Prostriedky však tvorili približne 8 percent zo žiadanej sumy a aj personálne a technické zabezpečenie korpusu je minimálne. Korpus textov slovenského jazyka by mal byť celonárodnou inštitúciou, ktorá by prostredníctvom **internetu** slúžila celej kultúrnej verejnosti. Vzhľadom na financovanie vedy na Slovensku nemožno predpokladať, že by sa **Národný korpus slovenského jazyka** dal zrealizovať iba ako grantový projekt jazykovedného ústavu. Čas potrebný na vybudovanie korpusu s 200 miliónmi textových slov je päť až šesť rokov.

Podobným veľkým a finančne náročným projektom je **elektronizácia jazykovedného výskumu**. Aby sa mohol elektronizovať jazykovedný výskum, treba predovšetkým elektronizovať jazykové zdroje. Všetky archívy, kartotéky, fonotéky možno prepísať a preskenovať na elektronické médiá a vytvoriť z nich samostatné súbory elektronických textov alebo lexikálne databázy. V spolupráci s vysokými školami matematického a elektrotechnického zamerania teda treba urýchlene dokončiť a v niektorých prípadoch len začať vývoj základných programových nástrojov na gramatickú a sémantickú analýzu. Žiaľ, na Slovensku musíme konštatovať, že nie je vybudovaný odbor **počítačová lingvistika**. Bez odborníkov v oblasti jazykových technológií si informačnú spoločnosť 21. storočia nevieme predstaviť.

Tieto dva významné a z každej stránky náročné projekty s podrobnou charakteristikou, etapizáciou, personálnym obsadením a technickým zabezpečením spracuje a predloží do vlády **Slovenská akadémia vied** v prvom polroku 2001. Finančne najnáročnejším bude prvý rok riešenia projektu roku 2002, keď sa založí samostatné pracovisko na budovanie korpusu. Bude si to vyžadovať približne **päť a pol milióna** korún (investície, server, pracovné stanice, mzdy, internet atď.). Na rok 2003 sa plánuje požiadavka **vyššie štyri milióny** korún a výhľadovo na ďalšie roky takisto asi **päť miliónov** korún.

Nezastupiteľnú úlohu v oblasti jazykovedy a jazykového výskumu má predovšetkým **jazykovedný ústav**, v ktorého náplni je skúmať a opisovať slovenský jazyk a vedecky sledovať aj otázky jazykovej kultúry a jazykovej praxe. Je to aj odborné vedecké pracovisko s kodifikačnou pôsobnosťou v oblasti spisovného slovenského jazyka. V súčasnosti sú stále väčšie požiadavky na jazykovedný ústav popri vedecko-výskumných úlohách napríklad na jazykové poradenstvo.

Výsledkom dlhoročnej odbornej činnosti sú vedecké monografie, jazykové príručky, gramatiky, výkladové, historické a nárečové slovníky slovenského jazyka atď. Treba ich poznať a bohato využívať, najmä základné kodifikačné príručky: *Pravidlá slovenského pravopisu a Krátky slovník slovenského jazyka* (sú aj v elektronickej forme spoločne so *Synonymickým slovníkom slovenského jazyka*), ako aj *Pravidlá slovenskej výslovnosti*.

Podpora štátu v oblasti vedy a výskumu by sa mala – okrem samostatných projektov **Národného korpusu slovenského jazyka a elektronizácie jazykovedného výskumu** – prejaviť najmä

- pri vybudovaní materiálno-technického vybavenia a pri stabilizovaní personálnej základne jazykovedného ústavu, kde je v súčasnosti akútny nedostatok vedeckých pracovníkov,
- pri financovaní vedeckého výskumu slovenského jazyka, kde by sa základný aj aplikovaný výskum robil okrem jazykovedného ústavu aj na katedrách slovenského jazyka vysokých škôl,
- pri rozširovaní a popularizácii vedeckých poznatkov rozličnými formami: semináre, konferencie, jazykové okienka a jazykové poradne vo verejnoprávnych médiách, vydávanie odborných a popularizačných jazykovedných časopisov, ktorých úlohou nie je len sprístupňovať vedecké poznatky, ale aj vychovávať čitateľov, objasňovať platnú jazykovú normu, vysvetľovať kodifikáciu zachytenú v kodifikačných príručkách a sústavne poukazovať na zásady jazykovej kultúry,
- pri vydávaní normatívnych príručiek a základných vedeckých prác, aby ich bolo na trhu dosť a cenovo prístupných; mimoriadne náročný na ľudské i finančné zdroje je projekt nového

výkladového slovníka slovenčiny (akademický šesťzväzkový *Slovník slovenského jazyka* z rokov 1959 – 1968 je už zastaraný a nedostupný, a tak nový slovník netrpezlivo očakáva široká kultúrna verejnosť), ďalej je potrebné vydať etymologický slovník, ktorý sa takisto už pripravuje (slovenčina je popri macedónčine posledným slovanským jazykom, ktorý nemá takýto slovník),

- pri pridelení grantov (štátnych objednávok) pre stabilizovaný autorský kolektív Slovenskej akadémie vied a vysokých škôl, ktorý by pripravil akademickú gramatiku.

3. Legislatívna a právna oblasť

Podľa zákona o štátnom jazyku sa v kodifikovanej podobe štátneho jazyka vydávajú zákony, nariadenia vlády a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy. Je potrebné zabezpečiť **jazykovú korektnosť legislatívnych textov**. Ako záväzné právne normy majú celospoločenský dosah a ich jazyková úroveň ovplyvňuje nielen úzku skupinu odborníkov, ale sprostredkovane aj jazykové vedomie ostatných používateľov jazyka.

Stylistická a gramatická úroveň všeobecne záväzných právnych predpisov predkladaných do Národnej rady Slovenskej republiky a po schválení vychádzajúcich v Zbierke zákonov Slovenskej republiky je rozdielna, neraz sa v nich však nachádzajú slová nevyhovujúce zásadám jazykovej kultúry. **Povinnosť** používať správne výrazy v predkladaných legislatívnych textoch predpisujú *Legislatívne pravidlá tvorby zákonov* (schválené uznesením Národnej rady Slovenskej republiky č. 519 z 18. decembra 1996) a *Legislatívne pravidlá vlády Slovenskej republiky* (schválené uznesením vlády č. 241 z 8. apríla 1997 v znení uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 1118 zo 16. decembra 1999). Medzi základnými požiadavkami kladenými na zákon sa v čl. 4 uvádza, že zákon musí byť terminologicky presný a jednotný a nemožno používať slová alebo slovné spojenia **nezodpovedajúce kodifikovanej podobe štátneho jazyka**. Vyžaduje sa používať len jednotnú terminológiu a pojmy ustálené v právnom poriadku.

Pre predkladateľov návrhov zákonov podľa legislatívnych pravidiel nevyznieva ako **jednoznačná povinnosť** vyžiadať si vyjadrenie odborných slovakistických jazykovedných pracovníkov, najmä jazykovedného ústavu. Navyše sa aj napriek ich stanovisku presadzujú do zákonov výrazy, ktoré sú v rozpore s normou spisovného jazyka a jej kodifikáciou. Treba legislatívne doriešiť otázku zabezpečenia **definitívnej** jazykovej správnosti textov schválených v Národnej rade Slovenskej republiky a žiadať dôsledné uplatňovanie kodifikačných príručiek a legislatívnych pravidiel. Rozhodne musí predkladateľ zákona niesť zodpovednosť za jazykovú stránku a za zrozumiteľnú štylizáciu návrhu zákona.

Do budovania jednotného informačného systému právnych predpisov musia okrem právnikov a informatikov nevyhnutne vstúpiť aj jazykovedci, aby sa v právnych predpisoch odstránili chyby a aby sa nezavádzali ďalšie nespisovné výrazy či termíny. Nemal by to byť problém v dnešnej informačnej spoločnosti, lebo Zbierka zákonov Slovenskej republiky vychádza aj v elektronickej podobe a podobne sú už na jednom céderome aj základné kodifikačné príručky slovenského jazyka. Musí sa pritom ustavične dopĺňať ústredná terminologická databáza.

Slovenská republika sa chce urýchlene integrovať do európskych štruktúr, čo predpokladá aj **harmonizáciu** našich právnych poriadkov s právom Európskych spoločenstiev a právom Európskej únie. V tejto súvislosti pri tvorbe a ustáľovaní presnej a správnej právnej terminológie zohráva veľkú úlohu **Inštitút pre aproximáciu práva**. Prekladateľské centrum musí zvládnuť obrovský rozsah prác na vysokej odbornej a jazykovej úrovni. Takisto tu sa vyžaduje úzka spolupráca s jazykovedným ústavom.

Najdôležitejšie úlohy:

- oživiť terminologickú komisiu pri Ministerstve spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorá by mala sledovať, ustáľovať a obohacovať slovenskú odbornú právnu terminológiu (podobná terminologická komisia do roku 1989 pracovala pri Právnickej fakulte Univerzity Komenského s predsedom prof. Rebrom);

- vypracovať nový právnický terminologický slovník, lebo *Právnický terminologický slovník* z roku 1952 už dávno nevyhovuje;
- zapojiť Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied do úloh súvisiacich s právnou a legislatívnou terminológiou,
- jazykovo a terminologicky vzdelávať študentov právnických fakúlt; absolventi týchto fakúlt nepoznajú platnú odbornú terminológiu, lebo ju nenájdu v skriptách či knihách, v ktorých je doložka, že neprešli jazykovou úpravou; treba vstúpiť do procesu výchovy mladej právnickej generácie tak, aby sa zabezpečil ich správny prístup k spisovnému jazyku;
- mimoriadnu pozornosť venovať príprave základných právnych kódexov – Obchodného zákonníka, Občianskeho zákonníka, Občianskeho súdneho poriadku, Trestného poriadku a Trestného zákona, ako aj Zákonníka práce; práve tieto právne normy by mali byť vzorové aj z hľadiska jazykovej korektnosti;
- zabezpečiť jazykové školenia sudcov a prokurátorov ako verejne činných ľudí; štylistická a gramatická úroveň verejných listín (napr. súdnych rozhodnutí) je často podpriemerná;
- organizačne a finančne zabezpečiť jazykovú a terminologickú úpravu konečného znenia vydávaných všeobecne záväzných právnych predpisov.

4. Verejná správa

K postupnému naplňaniu koncepcie starostlivosti o štátny jazyk môže prispieť aj **presun** niektorých kompetencií vyplývajúcich z ustanovení zákona o štátnom jazyku na všetky stupne verejnej správy, aby sa dohľad nad dodržiavaním tohto zákona efektívnejšie vykonával na celom území Slovenskej republiky. Zákon o štátnom jazyku sa týka činnosti celej verejnej správy: matrik, školstva aj školských inšpekcií, registrácie regionálnej a miestnej periodickej tlače, regionálneho a lokálneho rozhlasového a televízneho vysielania, zriaďovacích listín, písomnej agendy. Starostlivosť o jazykovú stránku by sa mala prejavovať najmä pri rozličných úradných formulároch, žiadostiach používaných na krajských, okresných a miestnych úradoch, ktoré sú neraz občanovi nezrozumiteľné.

Problémy sa vyskytujú pri nerozlišovaní úradného názvu obce a označenia obce. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v § 4 hovorí: „Názov obce a jej časti sa určuje v štátnom jazyku. Označovanie obce v inom jazyku upravuje osobitný zákon. **Názov** obce sa nesmie nahradiť **označením** obce.“ Názvy obcí a ich častí sú podľa § 6 tohto zákona záväzné na používanie v tlači a iných prostriedkoch masovej komunikácie a v úradnej činnosti štátnych orgánov a územnej samosprávy. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 191/1994 Z. z. o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín v § 1 umožňuje označovať obec v jazyku národnostnej menšiny na samostatných dopravných tabuliach tam, kde žije najmenej 20 % príslušníkov národnostných menšín. Aj podľa § 2 tohto zákona sa v úradnom styku, najmä na verejných listinách, pečiatkach obcí a kartografických dielach, používajú názvy obcí výlučne v úradnom jazyku.

Ochrane štátneho jazyka by mohli pomôcť **názvoslovné komisie** pri okresných úradoch (prípadne pri vyšších územnosprávnych celkoch). Pri niektorých okresných úradoch v súčasnosti pracujú, pri niektorých nie. Ich zriaďovanie a činnosť by mali vyplývať zo zákona. Výberom členov sa však musí zabezpečiť ich odborná úroveň.

Úlohy:

- zamerať sa na to, aby sa upevňovalo postavenie štátneho jazyka a aby sa dodržiaval zákon o štátnom jazyku,
- pri registrácii regionálnych a miestnych periodických publikácií dohliadať na jazykovú správnosť názvov,

- do celoživotného vzdelávania pracovníkov verejnej správy zahrnúť aj cyklické školenia v oblasti spisovného slovenského jazyka, lebo k zvyšovaniu odbornej úrovne nevyhnutne patrí, aby ovládali aktuálny stav jazykovedných poznatkov a mohli ich uplatňovať v praxi.

5. Armáda

Dôsledok spoločného česko-slovenského štátu sa vo všeobecnosti v rezorte obrany prejavoval v narušení syntaktickej a štylistickej úrovne slovenčiny a vo veľkom množstve jazykovo chybných slov a termínov nevyhovujúcich platnej norme. Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky a Armády Slovenskej republiky sa bolo treba vyrovnáť aj s týmto problémom.

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky a Generálny štáb Armády Slovenskej republiky veľmi pružne zareagovali na prijatie zákona o štátnom jazyku a podnikli

mnohé kroky v uplatňovaní zákona v praxi s cieľom **zvýšiť jazykovú kultúru** profesionálnych i civilných zamestnancov. V rámci vlasteneckej a etickej výchovy vojakov základnej služby zaradili do tematického bloku Armáda a spoločnosť aj tému *Používanie spisovnej slovenčiny v Armáde Slovenskej republiky*. Takisto rozpracovali systém cyklického vzdelávania profesionálnych i civilných zamestnancov.

Starostlivosťou o **vojenskú terminológiu** sa zaoberá terminologická komisia, ktorá bola zriadená ako poradný orgán ministra obrany. Jej úlohou je posudzovať a sledovať stav odbornej vojenskej terminológie, navrhovať opatrenia na jej skvalitnenie, prerokúvať, posudzovať a schvaľovať nové názvoslovné normy a terminologické výkladové slovníky, ako aj navrhovať vojensko-vedecké úlohy pri riešení otázok normalizácie terminológie.

Náročné úlohy v oblasti jazykovej kultúry a v uplatňovaní vojenskej terminológie sa budú plniť na vojenských školách v rámci študijných programov.

6. Kultúra

Starostlivosť o jazyk ako výsostnú duchovnú a kultúrnu hodnotu odôvodnene patrí do kompetencie rezortu kultúry.

K napĺňaniu starostlivosti o štátny jazyk, na jeho ochranu a rozvoj treba najmä

- vykonať právnu analýzu zákona o štátnom jazyku a v prípade potreby vypracovať návrh novely tohto zákona,
- vyprofilovať odbor jazykovej kultúry na ministerstve kultúry,
- pokračovať v plnení dohody o spolupráci so Slovenskou akadémiou vied – spoločne s jazykovedným ústavom a slovakistickými katedrami usporadúvať vedecké konferencie, ale aj semináre, prednášky a besedy pre širšiu kultúrnu verejnosť, najmä pre profesionálnych používateľov jazyka v hromadných informačných prostriedkoch,
- v záujme pozitívneho vývoja vytrvalo usmerňovať osvetovú a preventívno-výchovnú činnosť s cieľom kultivovať verejné jazykové prejavy,
- dbať na jazykovú korektnosť všetkých verejných jazykových prejavov v štátnych kultúrnych zariadeniach,
- prostredníctvom osvetových zariadení a občianskych združení podporovať aktivity zamerané na kultúrne využívanie voľného času, najmä žiakov a mládeže,
- vypracovať dotačnú politiku štátu na podporu kvalitných a cenovo dostupných kníh a časopisov pre deti a mládež,
- utvoriť systém grantovej podpory na vydávanie periodických a neperiodických publikácií zaoberajúcich sa jazykovou a širšou slovakistickou problematikou,
- systematicky podporovať vydávanie potrebnej jazykovednej literatúry, v súčasnosti najmä výkladového Slovníka slovenského jazyka, ktorého prvý zväzok by mal byť hotový roku 2002; základné kodifikačné príručky, napr. *Pravidlá slovenského pravopisu*, musia byť vždy dostupné na trhu v cene prijateľnej pre širokú verejnosť,

- utvoriť účelový transfer na zabezpečenie vydávania časopisu o jazykovej kultúre a praktických jazykových príručiek,
- podporovať pôvodnú literárnu, dramatickú a hudobnú tvorbu, ktorá takisto ovplyvňuje jazykové vedomie,
- sledovať produkciu audiovizuálnych programov v slovenskom jazyku, predovšetkým pre deti do 12 rokov, v rámci ochrany našej kultúrnej a jazykovej identity,
- spolupracovať so stavovskou organizáciou Združenie vydavateľov a kníhkupcov SR na zlepšení úrovne neperiodických publikácií a profesijnými organizáciami na zlepšení úrovne periodických publikácií.

V starostlivosti o štátny jazyk treba rátať aj s Maticou slovenskou, ktorá má túto činnosť vo svojom dlhodobom programe a realizuje ju prostredníctvom jazykového odboru. **Jazykový odbor** Matice slovenskej je spoluvydavateľom vedecko-popularizačného časopisu pre jazykovú kultúru a terminológiu *Kultúra slova* a Matica slovenská je spoluvydavateľom časopisu *Slavica Slovaca*.

7. Zahranieie a starostlivosť o zahraničných Slovákov

Súčinnosť viacerých relevantných rezortov (najmä školstva a kultúry) je žiaduca pri propagácii slovenskej kultúry a slovenského jazyka vo svete a podpore výučby slovenského jazyka v zahraničí, najmä

- pri podporovaní slovenských inštitútov a lektorátov slovenského jazyka v zahraničí,
- pri celkovej starostlivosti o slovenskú menšinu v susedných krajinách,
- pri starostlivosti o zahraničných Slovákov vo svete s cieľom posilňovať národné a jazykové vedomie krajanov,
- pri organizačnom a finančnom zabezpečovaní kultúrno-spoločenských, vedeckých, vedecko-pedagogických a vzdelávacích akcií typu Studia Academica Slovaca, Dni zahraničných Slovákov, čitateľské tábory krajanskej mládeže a pod.

8. Médiá

Hromadné informačné prostriedky majú dnes najväčší vplyv na **formovanie jazykového vedomia** prijímateľov. Musia si to uvedomiť a aj niesť zodpovednosť za upevňovanie spisovnej normy v celej spoločnosti.

Kľúčové úlohy:

- upraviť otázku používania štátneho jazyka a dodržiavania normy spisovného jazyka v mediálnych zákonoch,
- zapojiť do starostlivosti o rozvoj slovenského jazyka aj Katedru žurnalistiky FF UK a Katedru masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda,
- zabezpečiť starostlivosť o rozvoj slovenského jazyka v elektronických i tlačených médiách v spolupráci s občianskymi združeniami a profesijnými organizáciami (Slovenský syndikát novinárov, Združenie slovenských novinárov, Združenie vydavateľov periodickej tlače, Klub reklamných agentúr Slovenska, Asociácia nezávislých rozhlasových a televíznych tvorcov, Centrum nezávislej žurnalistiky),
- zvýšiť zodpovednosť a právomoc Rady Slovenskej televízie, Rady Slovenského rozhlasu, Rady pre vysielanie a retransmisiiu,
- zvýšiť zodpovednosť vysielateľov za jazykovú správnosť pôvodných i prevzatých programov vrátane reklamy a telenákupu (napr. aj zavedením sankcií),
- zabezpečiť účinnú jazykovú výchovu redaktorov, moderátorov a hlásateľov vo verejnoprávnych aj súkromných médiách a stav jazykovej kultúry v nich pravidelne hodnotiť,
- riešiť podmienky sponzorstva v oblasti kultúry pri príprave novej daňovej sústavy,

- zvýšiť pravidelnosť a počet jazykových poradní v hromadných informačných prostriedkoch pre najširšiu verejnosť.

9. Ďalšie oblasti

Veľmi dôležitá je oblasť **hospodárstva** (vrátane cestovného ruchu) a **zdravotníctva**, kde treba dôsledne dohliadať na ochranu spotrebiteľa – všetky informácie určené verejnosti, návody na používanie, záručné listy, príbalové letáky k liekom a zdravotníckym pomôckam, ponuky a reklamy tovarov, faktúry, účty a potvrdenia, nápisy na dopravných prostriedkoch atď. musia byť prednostne v slovenskom jazyku. Takisto obchodné meno spoločnosti musí byť jazykovo správne utvorené. Do zákona o reklame treba presadiť povinnosť, aby sa v reklame rešpektovali zásady jazykovej kultúry, pravopisné aj výslovnostné pravidlá slovenského jazyka a ustálená odborná terminológia.

V oblasti **geodézie, kartografie a katastra** sa starostlivosť o štátny jazyk uplatňuje vo forme štandardizácie geografického názvoslovia a kodifikácie odbornej terminológie. Výsledky dlhoročnej systematickej činnosti Názvoslovnej komisie Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky sa priebežne publikujú (Geografické názvoslovné zoznamy OSN Slovenskej republiky), čím sa sprístupňujú odbornej a širokej verejnosti. Právny rámec štandardizácie geografického názvoslovia je upravený zákonom č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii a zákonom č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam. V ďalšom období treba viac popularizovať štandardizáciu geografického názvoslovia najmä v médiách a úzkou spoluprácou s Názvoslovnou komisiou Ministerstva vnútra SR zabezpečovať jednotnú politiku pri štandardizácii názvov sídelných a nesídelných geografických objektov z územia Slovenskej republiky. Na všetkých katastrálnych odboroch okresných úradov (alebo pri vyšších územnosprávnych celkoch) treba vytvoriť optimálne podmienky na fungovanie okresných názvoslovných zborov (alebo pri vyšších územnosprávnych celkoch) a na ich spoluprácu s okresnými názvoslovnými komisiami (alebo pri vyšších územnosprávnych celkoch).

V oblasti **normalizácie, metrologie a skúšobníctva** má nezastupiteľnú úlohu v oblasti tvorby slovenského odborného názvoslovia Úrad pre normalizáciu, metrologiu a skúšobníctvo Slovenskej republiky. Kvalitu a stupeň odborného technického vyjadrovania podmieňujú dobre utvorené, presné a stabilné odborné termíny. Starostlivosťou o odbornú terminológiu sa okrem iného zabezpečuje aj zvyšovanie jazykovej kultúry v odbornej verejnosti. Terminologická komisia Úradu pre normalizáciu, metrologiu a skúšobníctva Slovenskej republiky pracuje a v súčinnosti s jazykovedcami rieši náročné problémy. Vážnym problémom sa však stáva preberanie európskych noriem do sústavy slovenských technických noriem, kde chýbajú personálne kapacity aj finančné prostriedky na prekladanie.

III. Záver

Napriek prebiehajúcemu procesu značnej integrácie európskych štátov neprestane byť pre európske národy národný jazyk **jedinečným fenoménom**. Práve národné jazyky plnia nenahraditeľnú úlohu pri uchovávaní a dotváraní **národnej a kultúrnej** identity v dnešnom multikultúrnom svete.

Prínos Slovenska v zjednotenej Európe sa môže najvýraznejšie prejaviť cez kultúrne dedičstvo, do ktorého patrí aj slovenský jazyk. Slovenský jazyk ako štátny jazyk Slovenskej republiky je schopný plniť všetky spoločenské aj individuálne komunikačné úlohy ako každý moderný suverénny jazyk na svete. Nepotrebuje obranu, ale ochranu, starostlivosť a úctu všetkých nositeľov, používateľov, tvorcov. A potrebuje aj systematickú podporu štátnych orgánov, štátnych organizácií, orgánov územnej samosprávy a orgánov verejnoprávnych ustanovizní, ktorá by sa mala prejavovať pri realizácii Koncepcie starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky.